

ФОРМИРАНЕ НА ГОТОВНОСТ ЗА ТРУД, ЧРЕЗ ОБСЛУЖВАЩ БИТОВ ТРУД НА УЧЕНИЦИ ОТ НАЧАЛНА УЧИЛИЩНА СТЕПЕН В ОБУЧЕНИЕТО ПО ТЕХНОЛОГИИ И ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО

Марина С. Иванова, Диана С. Севдалинова

FORMING READINESS FOR WORK IN ELEMENTARY SCHOOL STUDENTS THROUGH DOMESTIC SERVICE WORK AS PART OF THEIR TRAINING ON TECHNOLOGY AND ENTREPRENEURSHIP

Marina S. Ivanova, Diana S. Sevdalinova

ABSTRACT: The report explains the role of the domestic service work, as a category that establishes the connection with such concepts as culture, society, community, labour. It discusses topics included in some Bulgarian training programs from 2000 to 2016, on the schools disciplines "Labour and Technology" and "Technology and Entrepreneurship". An experiment was conducted with the educational aim of – forming of readiness for work and socialization in elementary school students for participation in different spheres of life and career orientation

KEY WORDS: service, labour, technology, students' career orientation

А. Изясняване мястото на битовообслужващия труд като категория, извеждаща връзката с понятията култура, общество, социум – ретроспекции.

В учебната програма по ръчен труд от 1997г. от I-IV клас, основата на обслужващия битов труд е свързан преди всичко с реализирането на три частни задачи, изведени в хода на информационната ретроспекция:

1. Обслужващият битов труд, като образователна концепция не е застъпен широко в българската образователна практика. Това се обяснява с факта, че дълги периоди от време са доминирали други по вид и характер трудови дейности, свързани респективно със селскостопанския труд (агроекологична технология) и с конструирането като основна урочна и извънурочна дейност в почти всички съвременни учебни програми.

2. Не са ясни границите на нормативен преход в обучението по обслужващ битов труд в детската градина и подготвителната група (като нова образователна идея) към обучението в 1. – 4. клас. В детската градина съдържанието на темите от обслужващия и битов труд са изяснени в различните програмни варианти, знае се точно какви знания и практико-приложни умения по самообслужване трябва да се формират у децата.

Обучението от детската градина трябва да прерастне и да бъде надградено и в обучението в 1. – 4. клас, в начална училищна възраст, с цел по-успешна социализация и формиране на готовност за участие в различни видове труд от децата, с което да се решат частните задачи в тази предметна област свързани с усвояване на нови технологии ,предприемачески умения , професионално ориентиране и адаптация в живота.

3.Извеждане и проучване на класическите постановки, свързани с формирането и развитието на специфичните умения и знания за обслужващ битов труд.

а) Навиците в тази насока са формирани още в детската градина и са свързани с участието на децата в дневния режим, свързан с овладяване на умения за хранене, обличане и грижи за облеклото, спазване на нормите на поведение в детската градина по отношение на личностните и групови навици. Чрез системното им повторение в ежедневието, те се превръщат постепенно в умения, които детето логически продължава да усвоява в останалите училищни степени(1. – 4. клас).

б) Другият важен компонент свързан с *битово обслужващ труд*, това е формиране на първоначални представи, които се доразвиват и надграждат в 1. – 4. клас и са пряко свързани с разбирането за значимостта на група обществени процеси и професии.

в) Третият важен момент, свързан с формирането и осъществяването на прехода от навик към умение е пряко свързан и с ролята и мястото на конструирането като основна дейност, при реализирането на *обслужващия битов труд*.

Този процес започва още в детската градина и еволюира в 1. – 4. клас, чрез формиране на практически умения за обработване на различни видове технологични материали, знания за инструменти и операции, посредством които детето изработва социално и обществено значими предмети от бита, които са в директна релация с техния социално трудов опит, формиран и неразвит докрай в отделните функционални компоненти.

Учебната програма от 1997 година се нарича ”Ръчен труд”. Тя поставя началото на комплекс от дейности, свързани с обогатяването на практико – приложните знания по отношение битовообслужващ труд, без те да са поставени като отделни програмни задачи в концептуалните модели.

Основните съдържателни ориентири са свързани с теми, които са композирани като знания и практически умения за различните видове занаяти, технологичните способности за обработване на традиционни за тях материали за ролята и мястото на честванията, ритуалите и обредите, чрез практическото изработване на обемни предмети, носии, играчки.

Целта на учебно-възпитателния процес по предмета е да съдейства за трудовото възпитание и образование на учениците, да формира желание и готовност за труд и творческа дейност в различните сфери на живота.

Основните задачи са:

1. Да се формират у учениците общо трудови /за планиране, контрол, хигиена на труда и др./, конкретно трудови/обработка на различни материали, отглеждане на растения и животни/ и общо технически/разчитане и изготвяне на скици, рисунки, моделиране, конструиране, /знания, умения и навици/.

2. Да се формират начални компоненти на техническа култура.

3. Да се подпомогне за развитието на отделни личностни качества и положат основите на начално техническо творчество.

Темите в които учениците използват знания свързани с битово – обслужващ труд са:

„Моите дрехи”; „Поправки и ремонти”; „Карнавални маски, костюми”; „Мартеници”; „Изработване на калъфи (съдове за съхранение на обемни предмети от различни плоски материали- хартия, картон, пластмаса, кожа, тъкан, текстил)” /4/.

„Знания за машини (тъкачен стан, шевна машина)” /5/, /7/.

„Обработване на материал, тъкането като вид преплитане на нишки или ленти, изправяне, очертаване, рязане, огъване, шлифоване и съединяване на тел и ламарина; шиене с помощта на шило; способности за ремонт на книгите; създаване на проект за декоративно пано”, /7/-калъфи (кутии) за книги; кожени табелки за поставяне на етикет с името на багажа (адресник); тъкачна рамка; табелки за опитното поле; терлици; комплект салфетки за студено сервиране на фурнирни ленти; поставка за писма [4,5,7].

Образователната цел към 2003г. на учебно-възпитателната работа е да се подпомогне трудовото възпитание и образование на учениците, за да се формира желание и готовност за труд в различните сфери на живота, да се създаде интерес към научно-техническите постижения /2,3/.

- Формират се начални умения и навици.

-Поставя се началото на правилно отношение и поведение към обществеността, кооперативната и лична собственост, природната среда, собственото здраве и здравето на другите.

- Формират се начални компоненти на техническа култура.

- Създават се педагогически условия за проверка, използване и обобщаване в продуктивната дейност на знанията, уменията и качествата, изградени и усвоени и по останалите учебни предмети.

- Подпомага се развитието на способности за начално техническо творчество и личностни качества като: сръчност, организираност прецизност, находчивост, пестеливост, изобретателност и др. /7/.

Структурираните теми в които има знания за битово обслужващ труд, заложен в програмите до 2003г. и представени в албумите „като помощен материал на учениците бихме описали и посочили така:

„Битова техника“; Украсяване на великденски яйца; „Работа с текстилни материали“; ; „Бонбони“; „Приготвяне на сандвичи“; „Празнична трапеза“; /4,5,6,7/; Закопчалка на колан; Закачалки на дрехи; Тъкачна рамка; Майстори шивачи (модел на кърпи); Вълшебни игли; [6]; [7].

През 2007г. се въвежда учебната програма по „Домашен бит и техника“ за I – IV клас която е част от културно-образователната област "Бит и технологии" и е насочена към постепенно изграждане на технологичната грамотност и компетентност на учениците.

Програмата акцентира върху позитивното отношение към техниката и технологиите и разкриването на възможностите и значението на научно-техническите постижения пред децата за допринасянето и за развитието на обществото и опазването на околната среда. В центъра на обучението са практическите дейности. Те не са само цел, а среда за развитие на познавателните, гражданските и личностните характеристики на учениците, включително тяхната културна, религиозна и етническа толерантност.

Важен приоритет на програмата е генериране на идеи и представянето им, чрез рисунки и скици в процеса на проектирането. Вниманието се насочва и към аргументирани и критични оценки, свързани с проверяването, тестването на изработени от учениците изделия, модели и макети. Предвижда се работа с повече и по-разнообразни материали, включена е постепенно и обработката на изделия от пластмаси. Процесът на обучение се ориентира не толкова към постигане на положителни крайни резултати от практическата работа, колкото към участие и усвояване на процесите и технологиите за постигане на тези резултати или пренос на умения и навици.

Целта на обучението по "Домашен бит и техника" е с практически дейности да се разширява технологичната култура и грамотност на учениците чрез:• откриване и осъзнаване позитивната роля на техниката и технологиите в обществото;• събиране и използване на информация за проектиране, за генериране и представяне на идеи чрез рисунки и скици;• разширяване на знанията и формиране на умения за обработване на разнообразни материали, вкл. пластмаси;• развитие на умения за работа в екип, интерактивност, стремеж към успех и самоутвърждаване.

В нея има структурирани теми в които учениците използват знания свързани с етнографски по тип характер и включват следната периодичност:

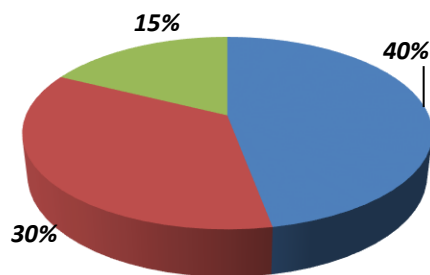
- „Весел Великден“; „Занаяти“/4,5,6,7/ - „Пано от природни материали“, „Тъкачни рамки“, тъкане и др. теми от албумите за ученици./7/

В таблица №1 сме показали програмните теми, включени в тези три, учебни програми, регламентиращи начално трудово обучение от 1. – 4. клас, в които присъства в съдържателните ядра, знанието свързано с обслужващ – битов труд, имащо календарен характер и изискващо изработването на предмети с определени качества за различни сфера на приложение.

ТАБЛИЦА № 1

No	Програма – Домашен бит и техника 2003	Програма – Ръчен труд 1997	Програма – Ръчен труд 1993
1	Моделиране и сглобяване	Моделиране и сглобяване	Изработване на мартеници
2	Битова техника	Скици, рисунки, чертежи	Скици, рисунки, чертежи
3	Текстилни изделия	Изработване на мартеници	Текстилни изделия
4	Изработване на коледна украса	Изработване на коледна украса	Хартиени модели и календари
5	Изработване на мартеници	Текстилни изделия	Текстилни изделия

Относителен дял на Обслужващия - битов труд в учебните програми за периода

Граф.№1

Б. Условия които предлага трудовото обучение („Домашен бит и техника” ,”Техника и технологии” от 2007 – 2016 г.) и /”Технологии и предприемачество”/-2016–2020г. в рамките на технологичната култура(технологична компетентност).

Твърди се, че в технологията на производството и технологията на социалния процес, на образованието и на пропагандата,на научното познание и художественото творчество съществуват качествени различия [7].

Мястото и ролята на културно-образователната област "Бит и техника",”Техника и технологии” до 2016 г. и на ”Технологии и предприемачество” 2016–2020 г. е в системата на общообразователната подготовка. Образователната дейност в тази културно-образователна област е предназначена да изгради основите на технологичната грамотност и компетентност на учениците,като съществен елемент на тяхната обща култура.

Учебните предмети в тази област представляват своеобразни стъпала за преминаване от процеса на изграждане на култура на бита на отделната личност към процес на изграждане на базисни умения за нейното бъдещо кариерно развитие [7].

Техните стандарти са подредени така, че от: представата за организация и планиране на дейностите в дома, да се премине към изграждане на знания и умения за организация и планиране на дейностите в света на технологиите и извън дома; от представата за съвременно оборудване на домакинството и техниката в близкия свят, с който семейството комуникира, да се премине към изграждане на представа за основните взаимовръзки в сложния свят на техносферата на нашата планета; от знания за управление на доходите в домакинството и потребителското поведение да се премине към изграждането на икономическа култура, както и на разбиране и диференциране на основни икономически понятия и концепции; разбиране на влиянието на различните професии и сфери на дейност върху живота на семейството, да се премине към умения за планиране на собствената професионална кариера в едновременна зависимост от индивидуалните качества и перспективите на трудовия пазар.

- Специфика на предметите от областта, връзка и зависимости между тях:

Чрез учебния предмет „Домашен бит и техника” до 2015 г. и ”Технологии и предприемачество”от 2016 г. в I – IV кл. се акцентира на началното навлизане в многообразния свят на техниката и технологиите, през призмата на опознаването на всекидневните дейности и средства, които присъстват в реалния живот на детето.

Чрез учебния предмет „Домашен бит и техника” или „Технологии и предприемачество” в IV кл. се развива технологичната грамотност на учениците по посока на начално разбиране на връзките: култура на бита – техника и технологии; научни открития – техника и технологии; икономика – техника, технологии и предприемачество, търговия и стопанство.

Чрез предмета "Технологии и предприемачество" се постига изграждането на общия базис на технологичната компетентност на учениците, завършващи начално образование, като се поставя основата на кариерния избор в областта на социалните или индустриалните технологии, икономиката, търговията, туризмът, селското стопанство – формира се инициативност и предприемачески дух, начални умения за предприемчивост и инициативност в професионалното ориентиране.

Чрез този предмет учениците разбират ролята на личната технологична култура при овладяването, разбирането и прилагането на техниката и технологията в ежедневни и широко разпространени практически дейности. Учениците преоткриват създадения от човека свят, връзките му с околната среда, осъзнават мощта на научно-техническия прогрес и участват в него, като проектират, конструират, моделират, изработват различни изделия и технологични системи.

Учениците са окуражавани да решават проблеми, проектират, моделират и конструират, опитват, експериментират, проверяват, оценяват, изработват, планират и осъществяват малки проекти. Поощрява се умението им да приемат различни роли и позиции в процеса на обучение, като разпределяне на дейности, изпълняване на поставени задачи, оценяване, самооценяване, коригиране, работа самостоятелно и в екип.

Учениците предлагат, доказват, изразяват съмнения и планират сами свои дейности по проектиране и изработване на различни изделия и усвояване на отделни технологии. Имат възможност да избират, вземат решения и да се самооценяват. Във всеки един от учебните предмети учениците трябва да разберат, че работата трябва да бъде планирана, организирана и извършена в условията на творчество, сътрудничество и обезпечаване с ресурси, а основните принципи са акуратност, високо качество и безопасност. Те не само трябва да познават и прилагат основни технически средства, процеси и решения на технически задачи, а и да оценяват техническите средства според отношението между качество и цена, потребителската им стойност и влиянието им върху социалната и околната среда.

В резултат на направения анализ на специализираната литература по темата и на избраните и приложени изследователски методи в учебната практика при обучението по „Технологии и предприемачество“ от 1. до 4. клас, могат да бъдат направени следните качествени изводи:

- ✚ Обслужващия битов труд като вид дейност, днес няма такова масово присъствие в учебното съдържание както преди, но си остава важен за обучението, защото интегрира в себе си много теоретична информация и практически знания, които учениците развиват по – нататък в останалите училищни степени.
- ✚ Проведената от нас анкета с педагози и планираното дидактическо тестиране, потвърди методическата значимост и задължителната необходимост от присъствие на обслужващия битов труд, като вид дейност в учебната практика от 1 до 4 клас.

В границите на националната и Европейска образователна стратегия ще се отчита мястото и ролята на всяка една дейност в училище, която води до формиране на активна жизнена позиция и спомага за изграждане на социално активни личности. В това отношение знанията от сферата на обслужващия битов труд още от най-ранна детска възраст ще са от особено значение, защото ще подпомогнат процеса на социализация на ученика, ще създадат възможности да се ориентира към една или друга професия от този обществен сектор, ще улесняват избора му за реализация в края на специализираното му обучение.

Литература:

1. **Бишков, Г.**, Методология и методи на педагогическите изследвания, Аскони - Издат, София. 1992.
2. **Витанов, Л., Иванов, Г.** Книга за учителя за VI, Просвета – София, 2005 -2006 г.
3. **Витанов, Л., Иванов, Г.** Учебник „Домашен бит и техника”, Просвета – София, 2005 -2006 г.
4. **Витанов, Л., Иванова, Г.**, Ръчен труд, Просвета-Издат, София, 2001
5. **Витанов, Л., Иванова, Г.**, Домашен бит и техника 3 клас, Просвета - Издат, 2002.
6. **Витанов, Л., Иванова, Г.**, Домашен бит и техника 4 клас, Просвета - Издат, 2003.

7. **Иванова, М.**, Теория и методика на обучението по бит, техника и технологии (за начален етап на СОУ), П.Хилендарски - университетско издат, 2010.

*Проф. Марина Спасова Иванова ,
Доктор Диана Стнкова Севдалинова
Пловдивски Университет „Паисий Хилендарски“,
Катедра „Естетическо възпитание“
e-mail: marina0Ivanova@abv.bg,
тел: 0876888016, 0885240473*